

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Michal Ondruška
Article / Článok: Nestabilita stranického systému Slovenskej republiky
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.1.130-155>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

ONDRUŠKA, M. 2022. Nestabilita stranického systému Slovenskej republiky. In *Politické Vedy*. Vol. 25, no. 1, pp. 130-155. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.1.130-155>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

NESTABILITA STRANÍCKEHO SYSTÉMU SLOVENSKEJ REPUBLIKY¹

INSTABILITY OF THE SLOVAK PARTY SYSTEM

Michal Ondruška*

ABSTRACT

Many countries of Central and Eastern Europe (CEE) have been labelled as volatile for a long time. New political parties emerge and replace old ones; in a few years, new parties fade and are replaced by even newer ones. This phenomenon results in electoral volatility and high instability of political systems, which pose threat to fresh democracies in CEE. This topic attracted attention of many researchers—inland and foreign. Following paper analysed instability of party system of Slovakia from 1998 to 2016. To great extent, it built on previous knowledge, but tried to go deeper about this issue. It analysed questions of particular political parties and furthermore volatile voters, who tend to switch parties thorough elections. Paper came with interesting findings—apart from list of most unstable political parties, it analysed basic social and demographic variables of voters—such as gender, age, education, self-placement on right-left scale and attitude to political power and elections. Even though further analysis is more than recommended, there are factors that are characteristic for volatile voter in Slovak electoral behaviour. As political competition changed with new parties in every electoral term, longitudinal analysis and comparative analysis with other post-communist electoral systems are required to support these results. Nevertheless, according to analysis results, all political parties which were present in National Council of Slovak Republic at the time of writing of the article were long-term unstable. Analysis did not yield any satisfactory results about general patterns of electoral volatility were not discovered; we still do not know what is typical characteristic of volatile voter, and whether she will switch political party or not.

Key words: Instability, Party System, Slovakia, Voter, Volatility

* Mgr. Michal Ondruška je interným doktorandom na Inštitúte politologických štúdií, Fakulta sociálnych vied, Univerzita Karlova Praha, Smetanovo nábřeží 6, 110 00 Praha - Staré Město, Česká republika, e-mail: michal.ondruska@fsv.cuni.cz.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.1.130-155>

¹ Tento článok bol podporený grantom Špecifický vysokoškolský výskum 260 595 (Political Order in the Times of Changes).

Úvod

Po tranzícii na demokratický systém sa očakávalo, že sa politický a stranický systém Slovenskej republiky v priebehu pár volebných období vyvinie v plnú a stabilnú demokraciu. Avšak, aj po vytvorení demokratických inštitúcií vykazoval stranický systém Slovenskej republiky vysokú mieru nestability. Voľby, ktoré dosahovali nízku volebnú účasť, nízku mieru straníctva voličov smerom k politickým stranám a nakoniec vysokú mieru volatility sú označované ako „hurricane season.“ (Haughton, Deegan-Krause 2015) V týchto voľbách dochádza k javu, kedy etablované politické strany stratia volebný zisk v prospech neskorumpovaných nováčikov, ktorí po rapidných ziskoch opäť stratia volebné zisky smerom k ešte novším politickým stranám. (Haughton, Deegan-Krause 2015) Pri longitudinálnej analýze volebných ziskov však môžeme pozorovať, že niektoré politické strany sú v rámci stranického systému stabilnejšie ako iné. (Krupavicius 1999, Tavits 2005, Sikk 2005, Gherghina 2009) V tejto štúdií sa autor zameriava na otázku politických strán, ktoré sú v rámci stranického systému veľmi nestabilné — v raných rokoch politickej súťaže dosahujú stredných až nízkych volebných výsledkov, ktoré však klesajú postupom času (až kým, ako sa často stáva, politická strana úplne vypadne z volebnej súťaže).

Po analýze volebných ziskov politických strán vrátane volebných výsledkov z parlamentných volieb roku 2020 je možné konštatovať, že všetky politické strany, ktoré vstúpili po voľbách do parlamentu (s výnimkou novovzniknutej strany Za ľudí) môžeme označiť za volatilné. Spoločne s tromi ďalšími politickými stranami, ktoré dlhodobo pôsobia v slovenskej straníckej politike, no do parlamentu sa v roku 2020 nedostali, tvoria celkovo 9 politických strán,² ktoré tento článok analyzuje: Kresťanskodemokratické hnutie, Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko, MOST – HÍD, Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti, Sloboda a Solidarita, Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana, Slovenská národná strana, SME RODINA a SMER-SD. Zámer tejto štúdie je určiť dlhodobo volatilné politické strany a objasniť individuálnu volatilitu ich voličov.

² Nakoľko sú v texte často používané názvy politických strán v tvare skratiek, používané skrátené názvy politických strán sú: Kresťanskodemokratické hnutie - KDĽH, Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko - ĽSNS, MOST – HÍD – MOST - HÍD, Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti - OĽaNO, Sloboda a Solidarita - SaS, Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana – SDKÚ-DS, Slovenská národná strana – SNS, SME RODINA – SME RODINA, SMER-SD – SMER-SD.

1. Výskum volebnej volatility

S novými javmi, ktoré formovali stranický systém v štátoch Strednej a Východnej Európy (ďalej SVE) v minimálne rovnakej miere, ako pôvodné konfliktné línie **Lipseta** a **Rokkana**, nastáva otázka, na akej miere stability sú tieto stranické systémy schopné fungovať. Medzi autormi, ktorí napadli teórie štiepných línií a najkomplexnejšie popísali výzvy, ktorým stranické systémy čelili, bol **Dalton Russell**. Počas celoživotného štúdia politických vied a najmä politických strán a demokratického vzťahu medzi nimi a voličmi **Dalton** popísal eróziu tradičného vzťahu, kedy sa voliči do veľkej miery identifikujú s politickou stranou. Tento objav sa potvrdil v takmer všetkých západných demokraciách, a bol sprevádzaný rastúcou nedôverou voličov v politikov, politické strany, politické inštitúcie a eróziou politickej podpory ako takej. (Dalton 1984) Tento proces bol neskôr potvrdený viacerými autormi (Crewe a Denver, 1985; Dalton a Wattenberg, 2000; Franklin et al., 1992; Maguire, 1983; Pedersen, 1983), a v súčasnosti sú známe ako proces „odcudzovania“ (dealignment, pozn. aut.), ktorý prelomil tradičnú podporu politických strán trvajúcu od 70. rokov 20. storočia. Výsledky tohto procesu sú nestabilita stranických systémov a vysoká volebná volatility.

V množstve štúdií volebnej volatility patrí väčšina pozornosti stranickým systémom štátov západných demokracií. Akademické články, ktoré sa sústreďujú na strednú a východnú Európu sú zriedkavejšie, no politológovia v posledných rokoch primerane reagovali na zvyšujúcu dôležitosť tejto témy najmä v štátoch po demokratickej tranzícii (Hix, Marsh, 2007; Chiaramonte, Emanuele, 2015; Madrid, 2005; Mainwaring, Zoco, 2007; Mair, 2008; Morgenstern, Potthoff, 2005; Pacek et al., 2009; Pedersen, 1979; Roberts, Wibbels, 1999; Rose, 1995; Taagepera, Grofman, 2003; Tavits, 2005). Jedným z autorov, ktorý detailne študujú postsocialistické štáty, je **Jack Bielasak**. Vo svojej štúdií, a najmä v časti o volebnej volatility nachádza rozdiely medzi západnými demokraciami a postsocialistickými krajinami, dokonca rozdielne vzorce medzi štátmi východného bloku a bývalými štátmi ZSSR. Jeho záverečná idea je, že aj ak existuje v systémoch SVE elektorát, ktorý sa dá identifikovať so stranickými či ideologickými pozíciami, je iba veľmi nízka miera identifikácie s konkrétnou politickou stranou. (Bielasak 2002)

Hodnotná štúdia štruktúrálnych faktorov krajín SVE a ich vplyvu na volebnú volatility je prezentovaná v *Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results and New Approaches* **Eleanor Neff Powell** a

Joshua A. Tucker. Implementáciou pokročilých štatistických metód prichádzajú so zistením, že stranické systémy postsocialistických štátov sú volatilné smerom k novým politickým stranám, a nie k etablovaným politickým stranám tak, ako je to často v západných demokraciách. (Powell, Tucker, 2014)

Ďalší autori, ktorí študujú nestabilitu stranických systémov strednej a východnej Európy sú **Tim Haughton** a **Kevin Deegan-Krause**. V ich publikácii z roku 2015 *Hurricane Season: Systems of Instability in Central and East European Party Politics* popisujú stranické systémy, v ktorých staré, etablované politické strany strácajú volebnú podporu v prospech „neskorumpovaných nováčikov“, ktoré neskôr stratia rýchlo nadobudnuté zisky v prospech ešte novších politických strán. Táto zmena stranického systému je vnímaná ako „laboratórium pre pochopenie trendov v nestabilite stranických systémov ktoré vznikajú v západnej Európe a celom svete.“ (Haughton, Deegan-Krause, 2015, 61) V ich práci sa snažia objasniť stratégiu, ktorá by mala pomôcť novým politickým stranám prežiť tento nepokoj; detailnejšia analýza volatilných politických strán nebola zámerom ich práce. Aj napriek tomu potvrdzujú závery **Powella** a **Tuckera** — voliči vo voľbách v SVE opúšťajú etablované, staré politické strany, a prechádzajú k novým, s opakujúcim sa trendom. Myšlienka, pôvodne navrhovaná **Margit Tavitsovou** je, že vysoká volebná volatilita je výsledkom, a nie príčinou zmien v stranickom systéme (špecifickejšie počtu politických strán, Tavits, 2008).

Vysokú mieru volatility pripisuje **Gherghina** taktiež spolupráci politickej strany na centrálnej a lokálnej úrovni. Na príklade longitudinálnej analýzy politických strán štátov SVE dokazuje, že pre politické strany je výrazne prospešné, ak sa rozhodovací proces presúva na lokálnu úroveň (takmer 40%-ný nárast stability politickej strany oproti centrálnemu rozhodovaniu). Podobný vzťah platí aj pri presadzovaní politického programu. Ojedinele však volebnú stabilitu ovplyvňuje veľkosť členskej základne (ak sa však vzťah vyskytne, je v prospech väčšej politickej strany) alebo jej stabilita. S výnimkou Maďarska sa nepotvrdila teória, že by členská základňa ovplyvňovala stabilitu politickej strany.

Príčinu zmien stranického systému Českej republiky v publikácii *Technocratic Populism and Political Illiberalism in Central Europe* popisuje **Havlík**, ktorý prichádza so záverom, že v českom politickom systéme dochádza k vzostupu politických strán *technokratického populizmu* (v prípade Českej republiky je takouto stranou ANO2011). Tieto politické strany sa vyznačujú tým, že je ich problematické zaradiť podľa tradičných politických rodín či ideológie. Navyiac, definujúcimi prvkami týchto strán sú anti-korupcia a anti-elitizmus. V prípade

štúdie je chýbajúca koherentná ideológia politickej strany nahradená charakteristikou moci. Namiesto ideológie sa snaží „predať“ kvality v *leadershipe* a *kompetenciách*. Politický diškurz v rámci kampane je tvrdá kritika tradičných politických strán kvôli korupčnému správaniu ich členov. Nakoniec, stranický líder ANO2011 je skúsený v riadení úspešných súkromných spoločností. Od tradičných politických strán sa odlišuje zmenou rétoriky — od substantívnej (čo by malo tvoriť politiku) k výkonnej (ako sa má politika robiť). Posledný vývoj politických systémov SVE napovedá, že príklad ANO2011 a vzostupu manažérskych strán nie je výnimkou ani v ostatných štátoch, ale bežným vyjadrením nespokojnosti s politickými stranami a stranickou demokraciou. Taktiež ukazuje, že vzostup tohto druhu populizmu nie je iba známkou klasickej nedôvery v politiku, ale je súčasťou poklesu a transformácie stranického systému. (Havlík, 2019)

Hodnotným zdrojom na poli slovenskej politológie a výskumu nestabilných voličov je štúdia slovenskej sociologičky **Olgy Gyarfášovej** a analytika **Martina Slosiarika**. (Gyarfášová, Slosiarik, 2016) Vo svojej práci využívajú dáta z exit-pollu a povolebného výskumu, ktoré vypracovala agentúra FOCUS po voľbách roku 2016. Okrem detailného výskumu voličských presunov (ktorý je primárnym dôvodom, prečo sa exit-polly robia) sa v publikácii venujú taktiež problematike volebnej volatility a sociálno-demografickej štruktúre elektorátov.

2. Dizajn výskumu

Základom tejto práce je rozdelenie elektorátu (resp. dotázaných osôb) na často používané kategórie vzhľadom na účasť vo voľbách a volebné rozhodnutie. Z hľadiska individuálnej stability/volatility je tak všeobecne možné rozdeliť obyvateľstvo na:

Tabuľka 1: rozdelenie obyvateľstva vzhľadom na voľbu politickej strany:

		voľba v čase t	voľba v čase t - 1
1.	Stabilých:		
a.	Stabilný volič:	politická strana A	politická strana A
b.	Stabilný nevolič:	nevolil	nevolil
2.	Nestabilných (volatých):		
a.	Mobilizovaných voličov:	nevolil	politická strana A
b.	Demobilizovaných voličov:	politická strana A	nevolil
c.	Nestabilných voličov:	politická strana A	politická strana B

Zdroju: vlastné spracovanie

Toto rozdelenie je pre štúdium volatility kľúčové, nakoľko jasne definuje stabilných (ne)voličov, ktorí buď svoje volebné rozhodnutie nemenia a v dvoch nasledujúcich voľbách po sebe volia rovnakú politickú stranu, alebo sa volieb v oboch prípadoch nezúčastnia. Na prvý pohľad sa môže zdať, že z hľadiska výskumu volebnej volatility stojí táto skupina na okraji záujmu politológov aj napriek tomu, že štúdia stabilných voličov a najmä ich dôvodom k stabilnej voľbe určitej politickej strany prinajmenšom prináša faktory, ktoré môžu byť dôvodom prechodu iných voličov k týmto stranám (nestabilných voličov). Súčasne dôležité sú i analýzy stabilných nevoličov a dôvody, ktoré ich vedú k opakovanej neúčasti vo voľbách. Tieto faktory následne môžu pomôcť politickým stranám, ktoré sa snažia nevoličov mobilizovať. Tieto dôvody môžu zahŕňať personálne faktory, politickú ideológiu či celkový kontext. (Muxel, 2013) Pre výskum volebnej volatility má však väčší význam bližšie analyzovať nestabilných voličov, teda tých, ktorí sa vo voľbách mobilizovali alebo demobilizovali³ či sú skutoční volatilní voliči (teda tí, ktorí počas jedného volebného obdobia prešli od jednej politickej strany k inej politickej strane).

Pri výskume nestability stranických systémov sa najčastejšie stretáme so štúdiami, ktoré analyzujú stranické systémy a volatility západných demokracií (v tomto prípade mali politické strany možnosť vybudovať svoju dlhodobú podporu na štiepných líniah, ktoré v spoločnosti existovali). Menej časté sú štúdie stranických systémov Strednej a Východnej Európy, ktorých stranické systémy sú odlišné od systémov západných demokracií. Post-socialistické štáty nielenže boli dlhé roky systémami so značne limitovanou politickou súťažou, ale nedemokratické režimy s vedúcou úlohou komunistických strán umožnili iba nízku mieru stratifikácie a rozdelenia spoločnosti na základe štiepných línii. Súčasné stranické systémy a politické strany sú stále vo vývoji a ich skoré štádiá vznikli krátko po konsolidácii demokratických systémov, ktoré nasledovali po

³ Rose v tomto ohľade upozorňuje, že aj napriek tomu, že v budúcnosti môže volebná účasť v štátoch strednej a východnej Európy rásť, neznamená to automaticky, že voliči sú mobilizovaní v zmysle väčšej dôvery v systém. Tá vždy zahŕňa dôveru v štátne inštitúcie, najmä politické strany. Práve tieto v priestore post-socialistických štátov trpia nedostatkom nielen dôvery, ale i legitimacy (že dokážu zastupovať záujmy občanov). Vyššia volebná účasť (resp. mobilizácia) teda automaticky neznamená vyššiu dôveru v štátne inštitúcie. (Rose 1995) Taktiež nevolenie (demobilizácia) nemusí znamenať zmenu vo voličovi samotnom, často môže byť iba výsledkom straty dôvery v určitú politickú stranu, ktorá reprezentuje určitý politicko-ideologický smer, nie však stratu dôvery v ideológiu samotnú. (Bielasak 2002) Celkovo argumentovať pri mobilizácii voliča v priestore strednej a východnej Európy zvýšenou dôverou v štátne či demokratické inštitúcie, prípadne politické strany, je prinajmenšom náročné.

páde autoritárskych režimov. Preto politické strany v týchto krajinách, ktoré tvoria politickú súťaž po demokratickom prechode, majú veľmi malú šancu vybudovať trvalú a stabilnú volebnú podporu na konfliktných líniách tak, ako to prebiehalo v západných demokraciách. Politické strany v SVE nemali možnosť tejto „budujúcej fáze“, a vznikli vtedy, keď štiepne línie v západných demokraciách prestávali hrať vo volebnom správaní podstatnú úlohu. V tomto ohľade vyžadujú stranické systémy strednej a východnej Európy hlbšiu a detailnejšiu analýzu, s väčším množstvom premenných, ktoré budú analyzované pokročilejšími štatistickými metódami. Medzi základné ciele, ktoré sa snažíme v štúdiu zodpovedať, patria nasledujúce otázky:

Výskumná otázka č. 1: Je možné rozdeliť skúmané politické strany vzhľadom na ich celkovú volatilitu (napr. pozitívne/negatívne, dlhodobu/krátkodobu a pod)?

Nakoľko politický systém štátov SVE (a teda aj Slovenskej republiky) býva často označovaný ako nestabilný, v úvodných analýzach sa snažíme zistiť, či sa táto volatilita týka všetkých skúmaných politických strán rovnako, alebo existujú určité politické strany, ktoré sú v systéme nestabilné (s klesajúcou tendenciou) a naopak, politické strany, ktoré sa môžu spoliehať na dlhodobú rastúcu voličskú podporu. Z tejto analýzy je následne odvodených viacero ďalších hypotéz, ktoré majú za úlohu preskúmať individuálnu volatilitu voličov nestabilných strán.

Hypotéza č. 1: Volatilní voliči budú mať odlišnú sociodemografickú či ekonomickú štruktúru ako stabilní voliči.

Pri skúmaní individuálnej volatility odhadujem, že sa nestabilita bude vyskytovať u skupiny voličov, ktorú bude možné určiť na základe sociodemografických či ekonomických premenných. Aj napriek tomu, že vplyv týchto premenných na volatilitu sa znížil, stále ich relevanciu nemožno vylúčiť. (Voogd, 2017) Medzi základné skúmané premenné, o ktorých predpokladám, že budú v prípade volatilných voličov odlišné od stabilných, sú pohlavie, vek, vzdelanie, rodinný status, povolanie, mesačný príjem v domácnosti, prípadne vierovyznanie či veľkosť miesta bydliska.

Hypotéza č. 2: V rámci skúmanej vzorky nestabilných voličov budú mať voliči prechádzajúci k rozdielnym politickým stranám rozdielnu sociodemografickú či ekonomickú štruktúru.

V súlade so zisteniami **Powellovej** a **Tuckera** očakávam, že nestabilní voliči tradičných politických strán v nasledujúcich voľbách volia nové politické strany, a nie staré politické strany (prípadne sa volieb nezúčastňujú). (Powell, Tucker, 2014) Avšak nestabilný volič, ktorý prešiel od určitej politickej strany k inej, možno urobil toto rozhodnutie na základe racionálneho dôvodu (programovej či

ideologickej blízkosti politických strán).

Hypotéza č. 3: Na výsledný výber politickej strany, ku ktorej volič prejde, má vplyv miera sympatií ku lídrovi tejto politickej strany.

Na individuálnu volatilitu voliča vplýva okrem sociodemografických a ekonomických premenných taktiež rad emocionálnych premenných, ako napr. sympatia k určitému politickému lídrovi a pod.

Metodológia

Jednou z najnákladnejších metód merania volebnej volatility je Pedersenov index. Ten popísal **Mogens Pedersen** v roku 1979 v publikácii *The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility*. (Pedersen, 1979) Pedersenov index vyjadruje celkovú zmenu vo volebných ziskoch systému strán založených na individuálnych voličských presunoch.

$$P_{i,t} = p_{i,t} - p_{i,t-1}$$

Na efektívne spočítanie výslednej hodnoty indexu je potrebné zistiť počet politických strán, ktoré získali vo voľbách aspoň jeden hlas. Následne pre každú politickú stranu vypočítame individuálnu volatilitu rozdielom volebného zisku politickej strany v čase t a v čase $t-1$. Po sčítaní výsledkov pre každú politickú stranu dostaneme konečnú hodnotu Pedersonovho indexu. Výsledná hodnota indexu teda nadobúda hodnoty od 0 (v prípade, že žiadna politická strana nezískala ani o jeden hlas viac alebo menej ako v predchádzajúcich voľbách) do hodnoty 100 (všetky politické strany z predchádzajúcich volieb získali 0 % hlasov, a hlasy získali nové politické strany). Index však môže byť vypočítaný aj v zmysle sčítavania absolútnych hodnôt a delením výsledku číslom 2. Pedersonov index však ponúka iba celkové výsledky volatility, a taktiež nie je schopný zachytiť voličské presuny. Preto za účelom detailnejšej analýzy použila dvojica autorov **Eleanor Neff Powell** a **Joshua Tucker** rozdelenie Pedersonovho indexu na dva typy volatility pre účely a závery popísané vyššie v tejto eseji. (Powell, Tucker. 2014) Ich rozdelenie na volatilitu typu A (volatilita smerom od starých politických strán k novým) a volatilitu typu B (volebná volatilita medzi etablovanými politickými stranami). Avšak aj tieto typy volatility pojednávajú iba o celkovej volatilita politického systému, a týmto spôsobom vypočítame celkovú volatilitu volieb (prípadne viacerých volieb po sebe), nie však volatilitu a najmä stabilitu politickej strany v čase. Slovami politológa **Maira**: „Kým rozličné indicie agregovanej volebnej zmeny nám môžu povedať veľa o volebnej

stabilite/nestabilite vo všeobecnosti, zjavne nám povedia iba málo o pretrvávajúci či rozklade štiepných línií.“ (Mair, 1997, s. 66) Pre účely výpočtu volatility konkrétnych politických strán a prípadnom zistení o rozklade štiepných línií je preto vhodnejšie použiť metódu, ktorú použil **Andrew Drummond** v roku 2006. Táto metóda bola pôvodne použitá dvojicou autorov **Richard Rose** a **Derek Urwin**, ktorí ako jedni z prvých pomocou tejto metódy testovali hypotézu zamrznutých štiepných línií. (Rose, Urwin, 1970

Rose a **Urwin** analyzovali existenciu štiepných línií pomocou stability stranického systému vyjadreného štyrmi indikátormi: *volebnou volatilitou, volebnou elasticitou, variabilitou a stálosťou podpory politickej strany*. V tomto článku využívam vyššie popísanú metódu v kombinácii s analýzou základných sociálnych a demografických údajov voličov najnestabilnejších strán. V nasledujúcej časti indikátory v krátkosti predstavím.

Prvý indikátor (I1), volebná volatilita, je výsledok regresie volebného zisku konkrétnej politickej strany oproti volebnému obdobiu v čase, v ktorom sa politická strana zúčastnila politickej súťaže. Výsledný koeficient týchto individuálnych regresí udáva priemernú (agregovanú) zmenu volebného výsledku politickej strany za volebné obdobie. Toto meranie vypovedá o tom, či existujú určité dlhotrvajúce, systematické tendencie vo volebnej podpore politickej strany, s pozitívnym koeficientom značiacim vyššie zisky politickej strany s postupom času, a negatívne koeficienty značiace straty volebnej podpory.

Druhý indikátor (I2), elasticita volebnej podpory politickej strany, je vypočítaná ako percentuálny rozdiel medzi najvyšším a najnižším volebným výsledkom. Pre porovnanie s analógiou **Rosea** a **Urwina**: *„ak berieme v úvahu jednu politickú stranu, ktorá je kyvadlom, a kmitanie kyvadla, v rýchlosti a smere, by mohlo reprezentovať volebnú volatilitu, kým vzdialenosť medzi najvyššími bodmi na oboch stranách kyvadla reprezentujú elasticitu volebnej podpory politickej strany. Veľmi stabilné politické strany by mali vykazovať nízku mieru elasticity, nakoľko my mali byť ich volebné výsledky v čase stabilnejšie.*“ (Drummond 2006: 631)

Tretí (I3) a štvrtý (I4) indikátor pre meranie stability politického systému je variabilita volebnej podpory politickej strany, vypočítaná ako smerodajná odchýlka z variačného rozpätia volebných výsledkov politickej strany a štandardná chyba prvého indikátoru. Vysoká variabilita politickej strany je indikátorom nižšej stability, pretože ukazuje, že volebné výsledky politickej strany fluktuujú viac ako ich priemer v porovnaní so stabilnými politickými stranami.

Štandardná chyba regresie volebného zisku politickej strany oproti času vypovedá o tom, či sú volebné zisky a straty relatívne stabilné, alebo sú naopak nepravidelné. Politické strany, ktoré majú zisky či straty nepravidelné, sa viac odchyľujú od volebného zisku predpovedaného ich trendovými líniami, kým menej nepravidelné, stabilné politické strany budú mať štandardnú chybu nižšiu. (Drummond, 2006)

Túto metódu využívam v práci pre objasnenie volatility politických strán na Slovensku. Najpodstatnejším prínosom je však rozdelenie politických strán na volatilné a stabilné. V ideálnom prípade by malo byť možné identifikovať volatilné politické strany a ich spoločné znaky. V samotných analýzach boli v prvotnom štádiu vypočítané hodnoty identifikátorov pre všetky politické strany, ktoré získali vo voľbách aspoň jeden hlas v parlamentných voľbách za jednotlivé volebné roky. Volebné obdobia, za ktoré boli volebné identifikátory spočítané, sú ohraničené rokom 1998 až po dobu vypracovania štúdie (2020). Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 1998 sú prvými v analýze preto, nakoľko považujem minimálne jedno volebné obdobie nutné pre ukotvenie a konsolidáciu stranického systému. Štúdia teda analyzuje 7 volebných rokov: 1998, 2002, 2006, 2010, 2012, 2016 a 2020.

Nakoľko nie je pre analýzu kľúčová celková volatilita (ako v prípade Pedersenovho indexu či typov volatilit **Powellovej** a **Tuckera**), zameriavam sa na chronologický prístup k volatilit. To znamená, že podstatnejšie je porovnanie volebných výsledkov konkrétnej politickej strany v čase, nie priemerná volatilita v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami. Keďže je stranický systém Slovenska fragmentovaný a dynamický, bolo potrebné znížiť počet analyzovaných politických strán na základe volebného výsledku. Najmä pre matematické účely sú nakoniec analyzované iba tie politické strany, ktoré boli za posledných 10 rokov aspoň dvakrát súčasťou parlamentu. Tento krok nakoniec z pôvodného počtu 77 politických strán vyčlenil iba 9, pri ktorých malo prakticky zmysel na základe štatistickej analýzy počítať identifikátory volebnej volatility.

Všetky dáta použité pri výpočte identifikátorov sú verejne dostupné na webovej stránke Štatistického úradu Slovenskej republiky v oddelení volebných výsledkov. (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2019) Dáta využité vo finálnej časti práce o individuálnych voľbách politických strán pochádzajú z databáz projektu Comparative Study of Electoral Systems, konkrétne Modulu 4. (Comparative Study of Electoral Systems, 2019)

3. Výsledky

V prvom kroku analýzy, v Tabuľke č. 2, boli v súlade s prvým faktorom vypočítané regresie volebného zisku konkrétnej politickej strany oproti obdobiu, v ktorom sa politická strana zúčastnila politickej súťaže: ako príklad, aj napriek tomu, že analýza začína rokom 1998, Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana vznikla v roku 2000 a prvýkrát vstúpila do volebnej súťaže v roku 2002. Rok 2002 je teda obdobím prvým, rok 2006 druhým, rok 2010 tretím atď. V tomto bode je nutné podotknúť, že do analýzy vstupujú názvy politických strán mechanicky, preto nie je schopná zachytiť voličské presuny, ktoré sú výsledkom odchodu stranického lídra do inej politickej strany, prípadne jeho opätovný návrat (odchod **Jána Slotu** zo Slovenskej národnej strany, založenie Pravej Slovenskej národnej strany v roku 2001 a jeho opätovný príchod do SNS v roku 2003). Analýza, samozrejme, vníma premenovanie politickej strany, avšak jediná výnimka, kedy bol zisk inej politickej strany (koalície) pripočítaný inej politickej strane, je vo voľbách v roku 1998, keď bol zisk volebnej koalície Slovenskej demokratickej koalície súčasne výsledkom Kresťanskodemokratického hnutia, nakoľko hnutie tvorilo v rámci koalície dôležitú úlohu. Navyiac, budúci predseda KDH **Mikuláš Dzurinda** pôsobil ako hovorca spoločnej koalície.

Výsledná podoba regresnej rovnice (znamienko a hodnota β koeficientu rovnice) rozhoduje o tom, či majú volebné zisky politickej strany v čase stúpajúci, alebo klesajúci trend. Štúdia detailnejšie analyzuje, samozrejme, najmä politické strany, ktorých volebné zisky majú trend klesajúci. Okrem politických strán ĽSNS, SME RODINA a SMER-SD a OĽaNO majú všetky politické strany klesajúci trend volebných ziskov. V druhom štádiu, pri výpočte elasticity je výsledok rozdielu najvyššieho a najnižšieho volebného zisku politickej strany. Politické strany, ktoré sú stabilnejšie v čase (vykazujú známky nižšej volatility) majú oproti nestabilnejším politickým stranám volatilitu nižšiu. Medzi politické strany s vysokou mierou elasticity je možné zaradiť OĽaNO, SDKÚ-DS a SMER-SD. Tretí koeficient, štandardná odchýlka je najvyššia u politických strán, ktorých volebné zisky do veľkej miery kolíšu okolo priemeru. Medzi takéto politické strany môžeme znovu zaradiť OĽaNO, SDKÚ-DS a SMER-SD. Posledným indikátorom, smerodajnou odchýlkou, meriame vzdialenosť reálneho volebného zisku oproti hypotetickému zisku, ktorý vypočítali pre politickú stranu trendové línie (regresné modely). Ako politické strany s najvyššou hodnotou smerodajnej odchýlky je podľa analýzy možné vnímať OĽaNO, SDKÚ-DS a ĽSNS. Z výsledkov tabuľky je

možné vidieť, že medzi politické strany s určitou mierou nestability môžeme zaradiť všetky skúmané politické strany.

Tabuľka 2: Volatilita slovenských politických strán podľa modelu Rose a Urwina

politická strana		1998	2002	2006	2010	2012	2016	2020	I1	I2	I3	I4
KDH	vek		1	2	3	4	5	6	$y = -0,7946x + 10,029$	4,17	1,91	-0,795
KDH	%		8,25	8,31	8,52	8,82	4,94	4,65				
ĽSNS	vek				1	2	3	4	$y = 2,638x - 1,865$	6,71	3,78	2,638
ĽSNS	%				1,33	1,58	8,04	7,97				
MOST-HÍD	vek				1	2	3	4	$y = -1,86x + 10,54$	6,07	2,65	-1,860
MOST-HÍD	%				8,12	6,89	6,50	2,05				
OLaNO	vek					1	2	3	$y = 8,235x - 1,6067$	16,47	8,88	8,235
OLaNO	%					8,55	11,02	25,02				
SaS	vek				1	2	3	4	$y = -1,154x + 11,97$	6,26	3,51	-1,154
SaS	%				12,14	5,88	12,10	6,22				
SDKÚ-DS	vek		1	2	3	4	5	6	$y = -4,192x + 23,618$	18,09	7,58	-4,192
SDKÚ-DS	%		15,09	18,35	15,42	6,09	0,26	0,00				
SNS	vek	1	2	3	4	5	6	7	$y = -0,3026x + 7,1373$	11,60	3,84	0,448
SNS	%	0,13	3,32	11,73	5,07	4,55	8,64	3,16				
SME RODINA	vek						1	2	$y = 1,62x + 5,00$	1,62	1,15	1,620
SME RODINA	%						6,62	8,24				
SMER-SD	vek		1	2	3	4	5	6	$y = 0,8911x + 24,943$	26,12	11,16	0,891
SMER-SD	%		13,46	29,14	34,79	44,41	28,28	18,29				

Zdroj: vlastný výpočet autora na základe metódy Rose a Urwina a dát Štatistického úradu Slovenskej republiky

Dáta o voľbách politických strán pochádzajú z Modulu 4 projektu *Comparative Study of Electoral Systems* a voľby do Národnej rady Slovenskej republiky sú analyzované v rokoch 2010 a 2016 (v roku 2012 sa odohrali predčasné voľby a tie teda nie sú predmetom štúdie). Zber dát z roku 2016

prebiehal jednorazovo — v module teda nevystupujú respondenti v časovom rade. Preto pri otázke na volenú politickú stranu v predchádzajúcich parlamentných voľbách, tzv. „*recall question*“⁴ si respondenti museli spomenúť, a práve to je dôvod, prečo nájdeme vo výsledkoch premennej veľa chýbajúcich hodnôt a prípadov, kedy respondenti nevedeli, koho volili. Tento fakt do istej miery komplikuje pokročilú analýzu voličov niektorých politických strán, nakoľko je vzorka ich voličov pre využitie pokročilejších štatistických metód nízka. Možná však je analýza stabilných a nestabilných voličov. Práve pomocou základných socio-demografických premenných či presunov voličov medzi stranami zisťujeme, či existuje štatisticky významný rozdiel medzi voličmi.

Tabuľka 3: Rozdiely vo volatilitate medzi skupinami všetkých voličov vzhľadom na skúmané premenné

	df	F	p
pohlavie	1, 1148	7,86	0,005
vzdelanie	1, 1148	1,83	0,176
rodinný stav	1, 1148	0,07	0,798
zamestnanecký stav	1, 1148	0,07	0,795
povolanie	1, 1148	3,75	0,053
socioekonomický status	1, 1148	0,09	0,768
vierovyznanie	1, 1148	0,00	0,956
veľkosť miesta bydliska	1, 1148	1,15	0,285
rok narodenia respondenta	1, 1148	0,68	0,410
výška mesačného príjmu	1, 1148	0,06	0,806

Zdroj: Comparative Study of Electoral Systems, Module 4, vlastné spracovanie autora (N=1150).

Vyššie uvedená tabuľka overuje na vzorke všetkých voličov, či má na hodnotu volatily jedinca štatistický významný vplyv hodnota niektorej z uvedených premenných. Z výsledkov vyplýva, že túto skutočnosť spĺňa iba premenná pohlavie.

⁴ Práve v rámci „*recall question*“ sa anketári pýtali respondentov na voľbu politickej strany v minulých voľbách. V tomto prípade sa teda už jedná o parlamentné voľby roku 2012.

Tabuľka 4: Deskriptívna štatistika premennej pohlavie vzhľadom na volatilitu voliča

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
stabilní	691	1,54	0,50	0,02	1,50	1,58	1	2
volatílní	459	1,62	0,49	0,02	1,58	1,67	1	2
celkovo	1150	1,57	0,49	0,01	1,54	1,60	1	2

Zdroj: Comparative Study of Electoral Systems, Module 4, vlastné spracovanie autora (N=1150, 1=muž, 2=žena).

Z deskriptívnej analýzy vyplýva, že mierny (aj keď štatisticky významný) nárast volatility pozorujeme skôr u žien, ako u mužov. Žiadna z ďalších premenných sa neukázala ako štatisticky významná (mohla mať však výraznejší efekt).

Tabuľka 5: Rozdiely vo volatilitě medzi skupinou všetkých volatílných voličov vzhľadom na skúmané premenné:

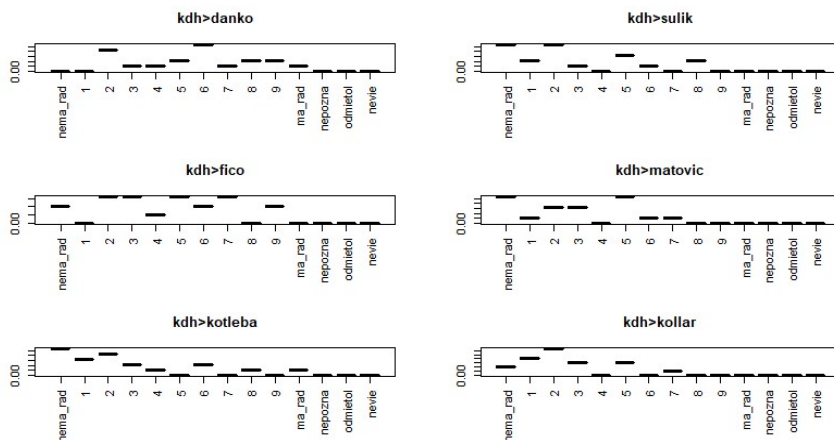
	df	F	Sig.
pohlavie	23, 435	1,95	0,006
vzdelanie	23, 435	0,47	0,985
rodinný stav	23, 435	0,70	0,849
zamestnanecký stav	23, 435	0,51	0,973
povolanie	23, 435	0,87	0,640
socioekonomický status	23, 435	1,13	0,307
vierovyznanie	23, 435	0,88	0,631
veľkosť miesta bydliska	23, 435	1,06	0,393
rok narodenia respondenta	23, 435	2,85	0,000
výška mesačného príjmu	23, 435	0,99	0,474

Zdroj: Comparative Study of Electoral Systems, Module 4, vlastné spracovanie autora (N=459).

Skúmanie volatílných voličov (a ich voľbu smerom k iným politickým stranám) pomocou sociodemografických a ekonomických premenných prináša iba čiastočné výsledky. Aj keď existuje štatisticky významný rozdiel vo volatilitě smerom k stranám na základe pohlavia a veku respondenta, výsledných kategórií (teda politických strán, ku ktorým nestabilní voliči prešli) je tak veľa, že súhrnne nevytvárajú žiaden logický obraz. Celkovo je teda možné konštatovať, že najmä *pohlavie*, a do istej miery aj *vek* ovplyvňujú individuálnu volatilitu voličov.

Avšak tieto premenné (a sociodemografické či ekonomické premenné celkovo) nám neposkytnú žiaden všeobecne platný vzorec volebného správania nestabilného voliča. V snahe o bližšiu analýzu nasledujúca časť pracuje s postojovými premennými - konkrétne sympatie ku konkrétnemu lídrovi politickej strany. V tejto časti boli teda nestabilní voliči rozdelení na základe toho, akú politickú stranu volili v roku 2012 do 7 skupín voličov⁵: KDH, MOST-HÍD, OĽaNO, SaS, SDKÚ-DS, SMER-SD a SNS. Respondentom bola položená otázka, akú mieru sympatií⁶ majú k nasledujúcim lídrom politických strán: Andrej Danko, Richard Sulík, Robert Fico, Igor Matovič, Marián Kotleba a Boris Kollár. Nasledujúce tabuľky zobrazujú dáta získané z tohto spôsobu analýzy. Tie predstavujú súbor *volatilných voličov*, ktorí volili v roku 2012 danú stranu, a v roku 2016 inú politickú stranu. Napríklad teda tabuľka č. 6. zobrazuje hodnoty sympatií k jednotlivým lídrom politických strán na vzorke voličov, ktorí v roku 2012 volili politickú stranu KDH, v roku 2016 však volili inú politickú stranu.

Tabuľka 6: Miera sympatií volatilných voličov KDH (2012) ku stranickým lídrom politických strán (2016).

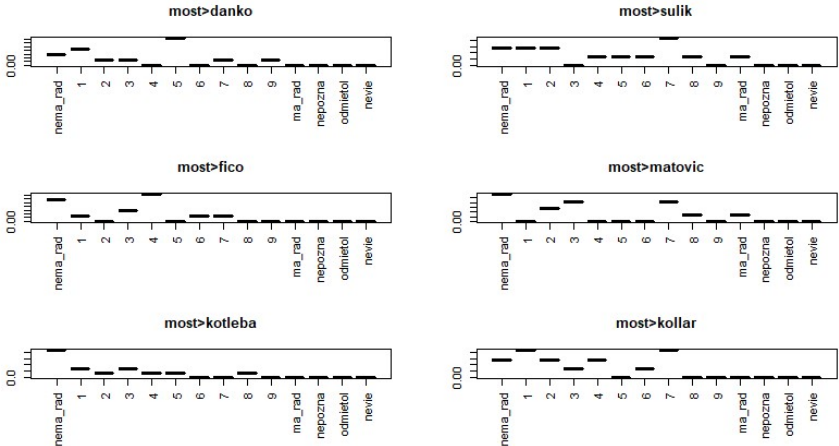

Zdroj: Comparative Study of Electoral Systems, Module 4, vlastné spracovanie autora (N=459).

⁵ Politické strany SME RODINA a Kotlebovci – ĽSNS sa nezúčastnili volieb roku 2012, avšak ich lídri vystupujú v otázke na sympatie, nakoľko zber dát prebiehal v roku 2016.

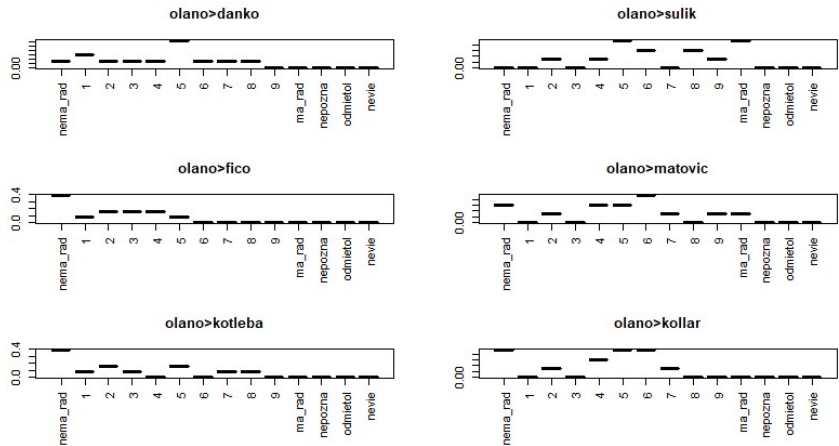
⁶ Miera sympatií bola zaznamenaná na 11 bodovej škále (0-nemá vôbec rád, 10-má veľmi rád, 96-respondent nepočul o lídrovi, 97-respondent odmietol odpovedať, 98-nepozná dostatočne/nevie, kam lídra zaradiť).

Tabuľka 7: Miera sympatií volatilných voličov MOST-HÍD (2012) ku stranickým lídrom politických strán (2016).

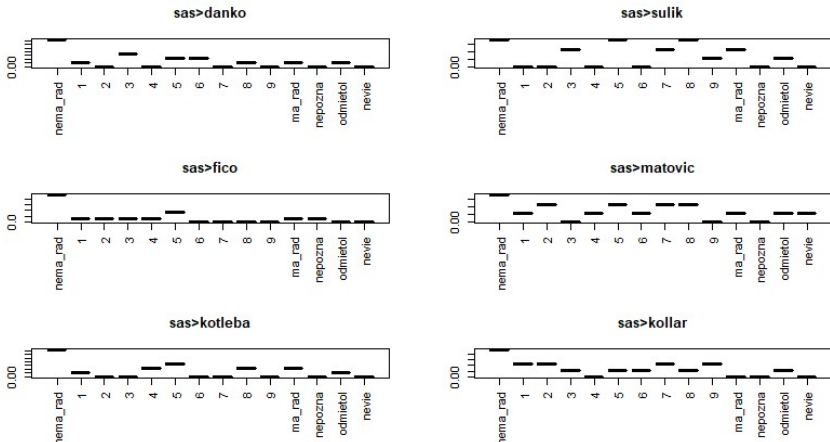
Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL A D3008_LH_PL z celkového počtu N=459, vlastné spracovanie autora.

Tabuľka 8: Miera sympatií volatilných voličov OĽaNO (2012) ku stranickým lídrom politických strán (2016).

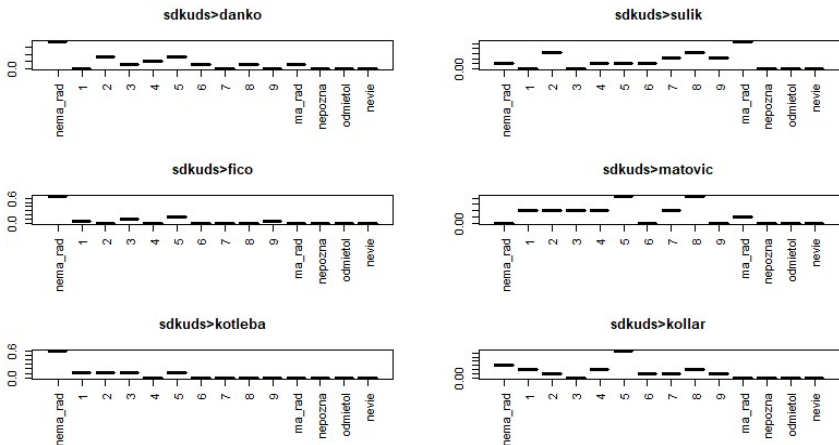
Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL A D3008_LH_PL z celkového počtu N=459, vlastné spracovanie autora.

Tabuľka 9: Miera sympatií volatilných voličov SaS (2012) ku stranickým lídrom politických strán (2016).

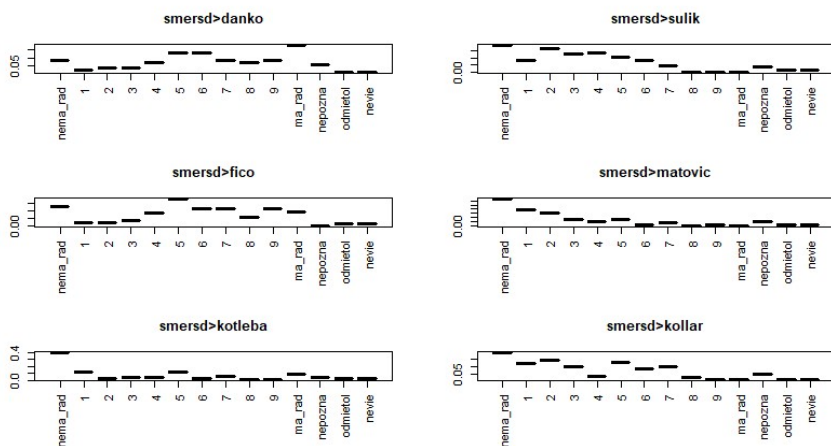
Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL A D3008_LH_PL z celkového počtu N=459, vlastné spracovanie autora.

Tabuľka č. 10: Miera sympatií volatilných voličov SDKÚ-DS (2012) ku stranickým lídrom politických strán (2016).

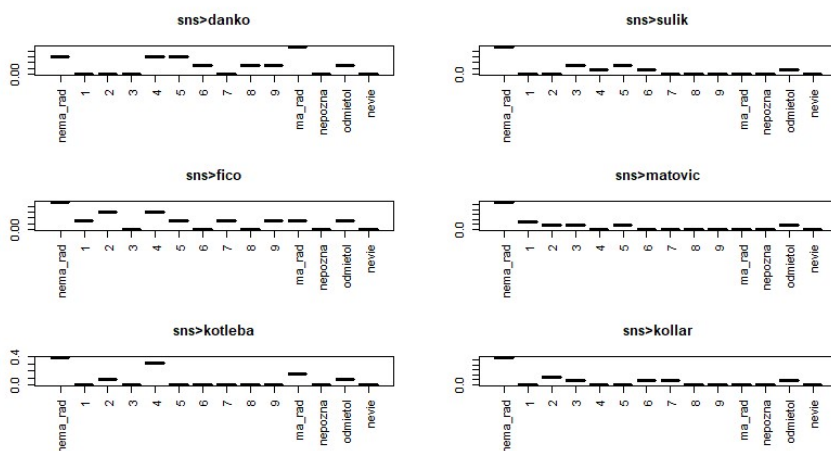
Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL A D3008_LH_PL z celkového počtu N=459, vlastné spracovanie autora.

Tabuľka č. 11: Miera sympatií volatilných voličov SMER-SD (2012) ku stranickým lídrom politických strán (2016).

Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL A D3008_LH_PL z celkového počtu N=459, vlastné spracovanie autora.

Tabuľka 12: Miera sympatií volatilných voličov SNS (2012) ku stranickým lídrom politických strán (2016).

Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL A D3008_LH_PL z celkového počtu N=459, vlastné spracovanie autora.

Posledná tabuľka č. 13 ponúka reálny presun volatilných voličov politických strán z roku 2012 a ich prechod k politickým stranám v roku 2016. Najväčší presun voličov zaznamenala politická strana OĽaNO (56 % odchod smerom k politickej strane SaS) a politická strana SMER-SD (51 % odchod smerom k politickej strane SNS). V tabuľke sú voličské presuny, ktoré korelujú so sympatiami lídrov politických strán v predchádzajúcich tabuľkách, vyznačené hrubým písmom. Vo viacerých prípadoch je viditeľná vyššia miera prechodu k politickým stranám, ktorých lídri dosahovali vyššiu mieru sympatií. Zároveň je potrebné podotknúť, že aj napriek tomu, že v oboch skúmaných metódach ide o agregované dáta, teda prepočítané dáta a spracované do podoby skupín (agregátov), vzťah sa potvrdzuje aj na individuálnej úrovni.

Tabuľka 13: Volebné presuny voličov politických strán v roku 2012 k politickým stranám roku 2016.

voliči politickej strany:	KDH	MOST-HÍD	OĽaNO	SaS	SDKÚ-DS	SMER-SD	SNS
z roku 2012 volili v roku 2016							
#Sieť	0,07	0,18	0,33	0,15	0,00	0,03	0,18
DS – Kaník	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,09
KDH	-	0,00	0,11	0,00	0,06	0,03	0,00
ĽSNS	0,07	0,09	0,00	0,15	0,00	0,13	0,18
MOST-HÍD	0,07	-	0,00	0,08	0,00	0,05	0,00
ODVAHA	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,09
OĽaNO	0,07	0,09	-	0,15	0,19	0,08	0,09
Priama demokracia	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00
SaS	0,07	0,18	0,56	-	0,63	0,05	0,00
SDKÚ-DS	0,13	0,00	0,00	0,00	-	0,03	0,00
SME RODINA	0,00	0,18	0,00	0,15	0,13	0,06	0,18
SMER-SD	0,20	0,09	0,00	0,08	0,00	-	0,18
SMK-MKP	0,00	0,18	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

SNS	0,20	0,00	0,00	0,08	0,00	0,51	-
SPOK!	0,07	0,00	0,00	0,08	0,00	0,00	0,00
Strana zelených Slovenska	0,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ŠANCA	0,00	0,00	0,00	0,08	0,00	0,00	0,00
TIP	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00
spolu	1	1	1	1	1	1	1

Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL A D3008_LH_PL z celkového počtu N=459, vlastné spracovanie autora.

Tabuľka 14: Voľba politickej strany vzhľadom na sympatie respondenta.

	%	N
volič nevolil politickú stranu, ktorej líder je mu najsympatickejší	24,45	67
volič volil politickú stranu, ktorej líder je mu najsympatickejší	75,55	207

Zdroj: Comparative study of Electoral systems, Module 4, výber prípadov pre Slovenskú republiku, volatilní voliči na základe premenných D3006_LH_PL pre skúmané politické strany; N=274, vlastné spracovanie autora.

Kvôli nestabilite slovenského stranického systému dochádzalo aj k presunu k menším, krátkodobým politickým stranám (napr. #Siet), ktorých detailné voličské presuny nedokázal model zachytiť (kvôli nízkemu počtu respondentov či platných odpovedí).

Samotná vyššia miera voličských presunov doplnená o individuálne rozhodnutia neznamená štatisticky významný vzťah zovšeobecnený na všetkých volatilných voličov. Využívanie inferenčnej štatistiky či pokročilejších štatistických metód, ako napr. lineárna regresia v rámci voličov určitých strán je možná iba v prípade niektorých politických strán. Miera sympatií s politickým lídrom sa však ukazuje minimálne ako ďalšia premenná, ktorú je vhodné skúmať vedľa štandardne používaných sociodemografických či ekonomických premenných. Otázky, nakoľko je analýza premennej relevantná (či do akej miery s voľbou politickej strany koreluje/existuje kauzalita), je potrebné potvrdiť analýzami s väčším množstvom prípadov. Z vyššie uvedených výsledkov však vyplýva, že miera sympatií k lídrovi politickej strany by mohla mať lepší vypovedajúci efekt

ako napríklad sociodemografické premenné.

V rámci výskumu volebnej volatility je teda potrebné zvýšiť počet respondentov v rámci výskumov. Bez analýz väčšieho množstva prípadov zostávajú úvahy o volatilitě v rámci stranického systému obmedzené na prechody voličov medzi jednotlivými politickými stranami (čo je samo o sebe nepochybne zaujímavá analýza), avšak bez faktického vysvetlenia *prečo*. V nestabilnom stranickom systéme, akým slovenský politický systém určite je, je logickejšie pýtať sa *prečo* a na základe akých faktorov volič prechádza od voľby jednej politickej strany k druhej. V priebehu dvoch volebných období a troch volieb môže takto jeden volič voliť tri politické strany, avšak iba na základe jedného sociodemografického či ekonomického faktoru, či sympatie k jednému stranickému lídrovi.

Záver

Práca si kládla za cieľ bližšie popísať volatilitu slovenského politického systému. Jeho nestabilita je jednou z najčastejšie diskutovaných tém v rámci politických diskusií či politických analýz. Tento vývoj však nie je v priestore SVE výnimkou. Určitú mieru nestability vykazujú viaceré štáty v tejto oblasti a vývoj politického systému v posledných rokoch nenaznačuje, že by sa tento nárast nestability mal zastaviť.

Z hľadiska rozdelenia politických strán na Slovensku môžeme všetky politické strany, ktoré sú v súčasnosti zastúpené v NR SR (a niektoré ďalšie) označiť za dlhodobu nestabilné. Z pôvodného rozdelenia politických strán na stabilné na nestabilné, ktoré stálo na začiatku písania tohto článku, má pri pohľade na výsledky väčší zmysel rozdeliť skúmané politické strany na nestabilné krátkodobo a dlhodobu. Do prvej skupiny môžeme po voľbách roku 2020 zaradiť nanajvýš politickú stranu SME RODINA, a aj to iba kvôli faktu, že sa volebnej súťaže účastní iba druhýkrát. Všetky ostatné skúmané politické strany vykazujú dlhodobu vyššiu mieru nestability. Aj v rámci nestability je však možné ďalej rozdeliť politické strany na pozitívne a negatívne nestabilné. Iba politické strany ĽSNS, OĽaNO, SME RODINA a SMER-SD je možné považovať za pozitívne nestabilné, avšak iba prvé tri politické strany majú narastajúci trend volebných ziskov. Politická strana SMER-SD na volebných výsledkoch od roku 2012 stráca (a rýchlosť klesania je oveľa vyššia ako bola rýchlosť zisku v rokoch 2002 - 2012).

V snahe objasniť individuálnu volatilitu voličov sú v práci využívané

medzinárodné povolebné štúdie *Comparative Study of Electoral Studies*, vďaka ktorým skúmame vplyv základných premenných respondentov na ich volatilitu; v tomto ohľade však okrem štatisticky významného zistenia, že ženy vykazujú o niečo vyššiu volatilitu ako muži však neprichádzame k žiadnym novým objavom. Podobne v rámci výskumu iba volatilných voličov nie je možné identifikovať žiadne všeobecne platné vzorce chovania; aj napriek tomu, že vzhľadom na volenú politickú stranu existuje štatisticky významný rozdiel medzi skupinami, výsledných možností voľby je tak vysoké množstvo, že ani na základe týchto premenných nie je možné jednoznačne určiť, na základe akých premenných prechádza volič k inej politickej strane. Vo všeobecnosti tak v rámci výskumu volebnej volatility považujem sociodemografické a ekonomické premenné za málo vypovedajúce o zmene voľby, najmä o jej príčine.

Následne so záujmom o vysvetlenie rozdielnej voľby respondentov skúmame oproti predošlým modelom postojovú premennú *mieru sympatií k lídrovi politickej strany*; ktorá je však skúmaná iba jednoduchými štatistickými metódami. Na využitie pokročilejších je potrebná najmä väčšia vzorka účastníkov volebnej štúdie, ktorí volili nestabilne. Na základe prepočtu však veľký počet volatilných voličov volilo práve politickú stranu, ktorej volebný líder sa im zdal najsympatickejší. V súčasnosti nie je potvrdená miera korelácie s volebným ziskom politickej strany ani so skutočnou voľbou, je však možné minimálne považovať sympatie k stranickým lídrom ako ďalšiu premennú, ktorá by mala byť využívaná pre výskum volatility.

V rámci výskumu sa nepodarilo pozitívne zodpovedať ani jednu hypotézu či výskumnú otázku. To však neznamená, že zistenia nie sú hodnotné. Oproti očakávaniu výsledky analýz dokazujú, že sociodemografické a ekonomické premenné majú na volatilitu iba malý, či žiaden vplyv, a oveľa väčšiu relevanciu autor nachádza v sympatiách k stranickým lídrom. Tento vzťah však potrebuje potvrdenie v budúcnosti pomocou bližších štatistických metód a najmä vyššieho počtu respondentov, ktorý je v prípade niektorých politických strán nízky. Pri politických stranách, ktoré volilo väčšie množstvo respondentov (napríklad SMER-SD) tieto analýzy, samozrejme, zmysel majú, idú však za rámec rozsahu tejto štúdie a ich bližšie spracovanie bude predmetom budúceho výskumu. Ten sa, očakávame, bude bližšie zaujímať o prepojenie samotnej voľby politickej strany s mierou sympatií respondenta, nakoľko dúfame, že práve táto premenná bude mať najväčšiu relevanciu pri ďalšom výskume volatility. Ten však nebude pre určité politické strany možný, nakoľko výberové vzorky respondentov pre štáty strednej a východnej Európy (aj v rámci povolebných výskumov

Comparative Study of Electoral Studies) sa pohybujú mierne nad hranicou 1000, avšak pri nestálych voličoch (a po vylúčení všetkých, od ktorých nie sú dáta kompletné) ide iba o stovky prípadov. Tieto, vzhľadom na fragmentáciu politických systémov, často predstavujú iba desiatky prípadov voličov jednotlivých politických strán. Tieto formulácie sa však týkajú iba individuálnej volatility, ktorá je v súčasnosti skúmaná najmä vo forme voličských presunov (na ktoré v rámci SVE existuje aspoň nejaké množstvo akademických zdrojov). Väčšia pozornosť je venovaná celkovej volatilitate politického systému ako takého. Tejto téme sa vytrvalo venujú aj akademici tzv. západných demokracií. Zistenia a závery o celkovej volatilitate však musia byť potvrdené výskumami individuálneho volebného chovania voličov a ich volebnou volatilitou, ktoré nie sú možné bez dostatočne veľkých volebných vzoriek, ktoré umožňujú využívanie pokročilejších štatistických metód. Len v rámci nich bude možné objasniť skutočné motívy volebného chovania voličov, ktorých výsledkom je nestabilita stranického systému.

Literatúra:

- BIELASIAK, J. 2002: The Institutionalization of Electoral and Party Systems in Postcommunist States. In: Comparative Politics 34, č. 2, s. 189 - 210. DOI: <<https://doi.org/10.2307/4146937>>. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/4146937>>
- CHIARAMONTE, A. – EMANUELE, V. 2015: Party system volatility, regeneration and de-institutionalization in Western Europe (1945–2015). In: Party Politics, s. 1 – 13
- COMPARATIVE STUDY OF ELECTORAL SYSTEMS, 2019: Election Studies. DOI: <<https://doi.org/10.1177/1354068815601330>>. Dostupné na internete: <<https://cses.org/data-download/download-data-documentation/election-studies/>>
- CREWE, I. – DENVER, D. 1985: Electoral Change in Western Democracies: Patterns and Sources of Electoral Volatility. London: Croom Helm Ltd.
- DALTON, R. J. – WATTENBERG, M. P. 2000: Partisan Change and the Democratic Process. In DALTON, R. J. – WATTENBERG, M. P. 2000: Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies. Oxford: Oxford University Press, pp. 261 – 284. DOI: <<https://doi.org/10.1093/0199253099.003.0012>>
- DALTON, R. J. 1984: Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in

- Advanced Industrial Democracies. In: *The Journal of Politics* 46, č. 1, s. 264 - 284. DOI: <<https://doi.org/10.2307/2130444>>
- DRUMMOND, A. J., 2006: Electoral Volatility and Party Decline in Western Democracies: 1970 – 1995. In: *Political Studies* 54, s. 628 – 647. DOI: <<https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2006.00617.x>>.
- FRANKLIN, M.N. – MACKIE, T. – VALEN, H. 1992: *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. In: Cambridge: Cambridge University Press.
- GHERGHINA, S. 2009: *Still waters run deep: Party Organization and Electoral Stability in New Democracies*. Lisbon: ECPR Joint Sessions 2009.
- GYARFÁŠOVÁ, O., SLOSIARIK, M., 2016: Voľby do NR SR 2016: Čo charakterizovalo voličov. In: *Working Papers in Sociology, Sociologický ústav SAV*.
- HAUGHTON, T. – DEEGAN-KRAUSE, K. 2015: Hurricane Season: Systems of Instability in Central and East European Party Politics. In: *East European Politics and Societies and Cultures* 29, č. 1, s. 61 - 80. DOI: <<https://doi.org/10.1177/0888325414566072>>.
- HAVLIK, V., 2019: *Technocratic Populism and Political Illiberalism in Central Europe*. In: *Problems of Post-Communism*. Routledge: Taylor and Francis. DOI: <<https://doi.org/10.1080/10758216.2019.1580590>>.
- HIX, S. - MARSH, M. 2007: Punishment or Protest? Understanding European Parliament Elections. In: *The Journal of Politics* 69, č. 2, s. 495 – 510. DOI: <<https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00546.x>>.
- KRUPAVICIUS, A. 1999: *Party systems in Central East Europe: Dimensions of system stability*. Glasgow: University of Strathclyde, Studies in Public Policy.
- MADRID, R. 2005: Ethnic Cleavages and Electoral Volatility in Latin America. In: *Comparative Politics* 38, č. 1, s. 1 - 20. DOI: <<https://doi.org/10.2307/20072910>>. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/20072910>>
- MAGUIRE, M. 1983: Is There Still Persistence? Electoral Change in Western Europe, 1948 – 1979. In: DAALDER, H. – MAIR, P. 1983: *Western European Party Systems: Continuity and Change*, s. 67 - 94. Beverly Hills CA: Sage Publications Ltd.
- MAINWARING, S. – ZOCO, E. 2007: Political consequences and the stabilization of interparty competition: electoral volatility in old and new democracies. In: *Party Politics* 13, č. 2, s. 155 - 178. DOI: <<https://doi.org/10.1177/1354068807073852>>.

- MAIR, P. 1997: *Party System Change: Approaches and Interpretations*. New York: Oxford University Press.
- MAIR, P. 2008: Electoral Volatility and the Dutch Party System: A Comparative Perspective. In: *Acta Politica* 43, s. 235 – 253. DOI: <<https://doi.org/10.1057/ap.2008.1>>.
- MORGENSTEN, S. – POTTHOFF, R. F. 2005: The components of elections: district heterogeneity, district-time effects, and volatility. In: *Electoral Studies* 24, s. 17 – 40. DOI: <<https://doi.org/10.1016/j.electstud.2004.02.007>>.
- MUXEL, A. 2013. La mobilisation électorale en 2012. In: *Revue française de science politique* 2013/2, č. 63, s. 207 – 224. DOI: <<https://doi.org/10.3917/rfsp.632.0207>>.
- PACEK, A. C. – POP-ELECHES, G. – TUCKER, J. A. 2009: Disenchanted or Discerning: Voter Turnout in Post-Communist Countries. In: *The Journal of Politics* 71, č. 2, s. 473 – 491. DOI: <<https://doi.org/10.1017/S0022381609090409>>.
- PEDERSEN, M. N. 1979: The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility. In: *European Journal of Political Research* 7, č. 1, s. 1 - 26. DOI: <<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1979.tb01267.x>>
- PEDERSEN, M. N., 1983: Changing Patterns of Electoral Volatility in European Party Systems, 1948 – 1977: Explorations and Explanation. In DAALDER, H. - MAIR, P. 1983: *Western European Party Systems: Continuity and Change*, s. 29 - 66. Beverly Hills CA: Sage Publications Ltd.
- POWELL, E. N. – Tucker, J. A. 2014: Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results and New Approaches. In: *British Journal of Political Science* 44, č. 1, s. 123 – 147. DOI: <<https://doi.org/10.1017/S0007123412000531>>.
- ROBERTS, K. M. – WIBBELS, E. 1999: Party Systems and Electoral Volatility in Latin America: A Test of Economic, Institutional, and Structural Explanations. In: *The American Political Science Review* I, č. 3, s. 575 - 590. DOI: <<https://doi.org/10.2307/2585575>>. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/2585575>>
- ROSE, R. – URWIN, D. W. 1970: Persistence and Change in Western Party Systems since 1945. In: *Political Studies* 18, č. 3, s. 287 – 319. DOI: <<https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1970.tb00436.x>>.
- ROSE, R. 1995: Mobilizing demobilized voters in post-communist societies. In: *Party Politics* 1, č. 4, s. 549 - 563. DOI: <<https://doi.org/10.1177/1354068895001004007>>.

- SIKK, A. 2005: How unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe. In: *European Journal of Political Research*, 44 (3), 391 – 412. DOI: <<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2005.00232.x>>.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2019: Voľby a referendá. Dostupné na internete: <<http://volby.statistics.sk/>>
- TAAGEPERA, R. – GROFMAN, B. 2003: Mapping the indices of seats-votes disproportionality and inter-election volatility. In: *Party Politics* 9, č. 6, s. 659 - 677. DOI: <<https://doi.org/10.1177/13540688030096001>>
- TAVITS, M. 2008: On the linkage between electoral volatility and party system instability in Central and Eastern Europe. In: *European Journal of Political Research* 47, s. 537 – 555. DOI: <<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2008.00782.x>>.
- TAVITS, M., 2005: The Development of Stable Party Support: Electoral Dynamics in Post-Communist Europe. In: *American Journal of Political Science* 49, č. 2, s. 283 – 298. DOI: <<https://doi.org/10.1111/j.0092-5853.2005.00123.x>>.
- VOOGD, R. 2017. Explaining the volatile vote: the application of an extended version of Easton's political support framework. Paper to be presented at the ECPR General Conference 2017.